

Kako opisati temu djela: usporedba klasifikacijskih i abecednih predmetnih jezika

Eskić, Endrina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:128621>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-31**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Endrina Eskić

Kako opisati temu djela: usporedba klasifikacijskih i abecednih
predmetnih jezika

Završni rad

Mentor: prof.dr.sc. Petr Balog

Komentor: dr.sc. Kristina Feldvari

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Informatologija

Endrina Eskić

Kako opisati temu djela: usporedba klasifikacijskih i abecednih
predmetnih jezika

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, knjižničarstvo

Završni rad

Mentor: prof.dr.sc. Petr Balog

Komentor: dr.sc. Kristina Feldvari

Osijek, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Temeljni pojmovi organizacije informacija.....	2
3. Predmetni jezici	3
3.1. Domena rječnika i jamstva.....	4
3.2. Abecedni predmetni jezik	5
3.3. Predmetne odrednice.....	5
3.3.1. Funkcionalnost predmetnih odrednica.....	6
3.3.2. Library of Congress Subject Headings	8
3.3.3. MeSH	9
3.3.4. Predmetna obrada djela područja filmske umjetnosti	10
3.4. Tezaurus	12
3.4.1. Primjeri ERIC tezaurusa	15
3.5. Klasifikacijski predmetni jezici.....	17
3.5.1. Deweyeva decimalna klasifikacija	18
3.5.2. Univerzalna decimalna klasifikacija.....	20
4. Predmetni pristup informacijama na internetu.....	21
5. Rasprava - usporedba klasifikacijskih i abecednih predmetnih jezika.....	22
6. Zaključak	24
7. Literatura	25

Sažetak

U ovom će se radu pojasniti temeljni koncepti organizacije informacija te će se analizirati i usporediti abecedni i klasifikacijski predmetni jezici. Kako bi se dobila ideja o tome što je potrebno kako bi se opisala tema djela, na početku će se kratko pojasniti stručna obrada knjižnične građe u sklopu čega i sadržajna obrada građe. Kao primjer abecednog predmetnoga jezika pojašnjene su predmetne odrednice te tezaursus. Kako bi se pojasnile predmetne odrednice, analizirana su dva popisa predmetnih odrednica, LCSH i MeSH. Tezaursus se pojašnjava na primjeru ERIC tezaursusa. Nadalje, pojašnjavaju se klasifikacijski predmetni jezici te se za primjer obrađuju Deweyeva decimalna klasifikacija i Univerzalna decimalna klasifikacija. Sustavi za označivanje, među koje ubrajamo rječnike, klasifikacije i predmetne sustave, podložni su promjenama. S predmetnom analizom građe dolazi i do raznih problema pa će se u ovom radu na primjeru građe iz filmske umjetnosti koja je bila obrađena u Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu dobiti uvid u rješavanje problematike kod predmetne obrade građe. S obzirom na razvoj interneta i rast broja informacija prepoznata je i važnost predmetnoga pristupa informacijama. Opisan je razvoj mrežnih tehnologija i važnost knjižnične klasifikacije kada je u pitanju mrežna organizacija informacija. Na kraju rada, detaljno će se usporediti klasifikacijski i abecedni predmetni jezici, sličnosti i razlike dvaju predmetnih jezika te će se iznijeti zaključak na temelju prethodno iznesenih informacija.

Ključne riječi: predmetni jezici, abecedni predmetni jezik, klasifikacijski predmetni jezik, predmetne odrednice, predmetna obrada

1. Uvod

U obilju informacija koje danas postoji, svjedočimo tomu da u pregrštu informacija korisnici ipak ne mogu doći do informacija koje su im potrebne. Stoga je sve te informacije potrebno smisleno organizirati. Kvalitetan sustav organizacije informacija mora poznavati problematiku s kojom se suočava kako bi što uspješnije riješio problem organizacije informacija. Prvi korak je teorijsko promišljanje o sustavnoj organizaciji dokumenata na koje utječu razna filozofska razmišljanja kao što je filozofija jezika ili filozofija znanosti. Jedan od načina lociranja dokumenta jest prema sadržaju dokumenta. Kako bi se dokument opisao koriste se predmetni jezici čija je svrha okupiti sve dokumente koje nose srodni informacijski sadržaj. Predmetni jezici dijele se na abecedni predmetni jezik i klasifikacijski predmetni jezik. Najvažnija razlika između svakog jezika jest rječnik kojim se on koristi. Rječnik svoju ispravnost temelji na jednom od tri jamstva koja osiguravaju legitimnost temelja samog rječnika. Razlikujemo dakle jamstvo predloška, jamstvo uporabe te strukturalno jamstvo. Abecedni predmetni jezik koristi izraze iz prirodnog jezika kako bi predmetno opisao sadržaj dokumenta. Predmetne odrednice jedna su od vrsta abecednih predmetnih jezika koje koriste kao oznake koje pružaju kratak uvid u sadržaj dokumenta. Druga od u radu spomenutih vrsta abecednih predmetnih jezika je tezaurus. Tezaurus je kontrolirani rječnik koji je semantički povezan te služi za predmetnu obradu dokumenata. Na primjeru obrade dokumenata filmske umjetnosti u NSK pokazat će se kompleksnost predmetne obrade te rješenje koje nudi korištenje LCSH. Klasifikacijski predmetni jezici karakteristični su jer za razliku od abecednih oznake koje su izrazi prirodnog jezika klasifikacijski predmetni jezici koriste alfanumeričke oznake. Kao primjeri klasifikacijskih predmetnih jezika obrađene su Deweyeva decimalna klasifikacija (DDC) te Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK). DDC nastala je 1873. te se najviše koristi u SAD-u. Znanje dijeli u 10 kategorija koje se dijeli u 10 odjeljaka te na kraju u 10 sekcija. UDK vlasništvo je UDK konzorcija te također znanje dijeli u 10 skupina koje se označavaju brojevima od 0 do 9. Sadrži glavne i pomoćne tablice. Što ce tiče predmetne obrade dokumenata u mrežnom okruženju usprkos razvojem metapodataka te RDF tehnologije najkvalitetniji način organizacije informacija pronalazi se u knjižničnim klasifikacijama. Kod usporedbe abecednih i klasifikacijskih predmetnih jezika dolazi se do zaključka da se određeni dokumenti efektivnije pronalaze korištenjem klasifikacijskih predmetnih jezika dok su abecedni efektivniji u definiranju točnog predmeta koji korisnik treba.

2. Temeljni pojmovi organizacije informacija

Primarna funkcija informacije obavijestiti je odnosno prenijeti određeno znanje primatelju. Informaciji se mogu pripisati razni atributi stoga na nju možemo gledati kao na subjektivno znanje koje može biti eksplicitno ili tacitno odnosno skriveno, korisne podatke odnosno podatke koji su unaprijed organizirani u određenu svrhu u obliku koji za primatelja informacije ima smisla. Zatim znanje kao resurs gdje je informacija jedan od važnih čimbenika proizvodnje kao i ključni resurs za konkurentnost, pokretačku snagu društva kada informacija ima važnu ulogu u oblikovanju i razvoju modernog društva ili pak potrošnu robu.¹ Razvojem društva tijekom povijesti razvija se i informacija kao takva. Proizvodi se sve veći broj informacija koje je potrebno organizirati na smisleni način kako bi primatelj logičnim putem došao do informacije koja mu je potrebna. Kako bi se sve veći broj informacija funkcionalno organizirao veoma je važno osmisliti način organizacije informacija. Uspješan sustav organizacije informacija prvenstveno mora postaviti cilj koji želi postići te načela kojima će se voditi te formalizirati proces organizacije. Kvalitetan sustav organizacije također mora poznavati određena znanja o korištenju sustava za organizaciju informacija te mora poznavati problematiku koju pokušava riješiti.² S obzirom da organizacija informacija mora biti smisljena, njezin razvojno - teorijski aspekt ne smije postati neshvatljiv. Konceptualni sustav promatranja organizacije informacija proučava povijesno - filozofsku pozadinu informacije te je obilježje tog sustava da se informacije organiziraju opisivanjem te se koristi jezik posebne namjene.³ Premda neke oblike sustavne organizacije možemo pronaći u razdoblju 2000. pr.n.e., relevantan i ozbiljniji razvoj odvija se sredinom 19. stoljeća zahvaljujući Antoniu Panizziju koji je kreirao plan za organiziranje građe u knjižnici Britanskoga muzeja.⁴ Tri filozofska smjera popularna u dvadesetom stoljeću koja su utjecala na promišljanja o organizaciji informacija jesu filozofija sustava, filozofije znanosti i filozofije jezika. Filozofija sustava izraz je sveobuhvatnog razmišljanja čija filozofska istinitost počiva u svrsi nasuprotno slučajnosti. U organizaciji informacija ova filozofija utječe na to da se sustav promatra kao cjelina sastavljena od raznih dijelova koji imaju zajednički cilj. Filozofija znanosti sadrži razne komplicirane aspekte no pravila koja treba slijediti jesu mjeri i generaliziraj. Načelo logičkog pozitivizma koje povezuje

¹Usp. Petr Balog, Kornelija. Organizacija informacija 2. Organizacija informacija 2. Sveučilište J. J. Strossmayer, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti. Osijek, 2016. [Predavanje]

²Isto.

³Usp. Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve: Benja, 2005. Str. 1. - 176.

⁴Isto.

filozofiju znanosti i filozofiju jezika govori da bi izjava bila smisljena, mora se moći provjeriti. Filozofija jezika važnost riječima daje njihovom uporabom, a za uporabu riječi postoje određena pravila. Prednosti koje filozofija jezika nudi organizaciji informacija jesu spajanje raznih metoda organizacije informacija odnosno katalogizacija, klasifikacija te predmetno označavanje. Druga prednost bila bi korištenje raznih jezičnih konstrukcija kao što su rječnik ili semantika i sintaksa za razumijevanje organizacije informacija.⁵ Temeljni pojmovi nastali teorijskim razvojem organizacija informacija važni su za samo razumijevanje i ujednačavanje raznih sustava organizacije. Jedan od temeljnih pojmova jest jedinica knjižnične građe odnosno izraz koji zamjenjuje izraze kao što su knjiga ili publikacija, obuhvaća svu građu unutar jedne knjižnice te se ne odnosi isključivo na jedan fizički primjerak. Zatim pojam bibliografska jedinica koji se odnosi na jedan kataložni zapis u koji ulazi određena cjelina, a koji podrazumijeva jednu ili više fizičkih zasebnih jedinica knjižne ili neknjižne građe. Nadalje kataložna jedinica ili zapis koji obuhvaća jedinicu građe unutar kataloga ili služi kao veza između drugih jedinica. Pojam literalna jedinica odnosi se na djelo u jedinici knjižne građe, odnosno bibliografskoj jedinici. Naposljetku, pojam obavijesna jedinica označava jedinicu koja se nalazi unutar sustava za pronalaženje obavijesti.⁶

3. Predmetni jezici

Pretraživanjem knjižničnog kataloga ili online baza podataka po ključnim riječima često se dolazi do mnoštva informacija od kojih korisniku često nisu sve potrebne. U mnoštvu dokumenata koji postoje važno je pronaći onaj koji je uistinu trenutno relevantan. Za to se koriste predmetni jezici koji opisuju sadržaj dokumenta. Oni se koriste za pročišćavanje velikog broja informacija te njihovom uporabom informacija dobiva veću vrijednost. Kod visokog stupnja pročišćavanja sama se informacija može pretvoriti u znanje. Predmetni jezici koriste se za opis sadržaja dokumenta. Cilj predmetnoga jezika prvenstveno je okupiti dokumente koji imaju identičan informacijski sadržaj, a uspješnost se mjeri točnošću i odazivom. Predmetni jezik je umjetni jezik kreiran za posebnu svrhu.⁷ Predmetni jezici dijele se na dvije vrste: abecedni predmetni jezici i klasifikacijski

⁵Isto.

⁶Usp. Petr Balog, Kornelija. Nav. Dj.

⁷Usp. Svenonius, Elaine. Nav. Dj. Str. 125.

predmetni jezici. Jezici za predmetno označivanje također se dijele na dvije vrste: kontrolirani i nekontrolirani, odnosno prirodno, jezici za predmetno označavanje.⁸

3.1. Domena rječnika i jamstva

Najvažnija razlika između vrsta predmetnih jezika je u rječniku koji svaki od predmetnih jezika koristi. Rječnik označava skup izraza i kodova za korištenje unutar određenog jezika. Važni kriteriji kod kreiranja rječnika odnose se na izvor i oblik elemenata. Pravilo izvora odnosi se na izvor podataka od kojih se smiju preuzimati elementi kako bi se legitimno uveli novi termini. Ispravnost podataka i legitimnost pružaju se kroz tri vrste jamstva, a to su jamstvo predložka, jamstvo uporabe ili strukturalno jamstvo.⁹ Jamstvo predložka kao pojam uvodi Wyndam Hulme 1911. godine. Ono govori kako se rječnik određuje na temelju predložka koji se opisuje. Hulme je kao jezik koristio Klasifikaciju Kongresne knjižnice, a kao predložak građu iz Kongresne knjižnice. Jamstvo uporabe odnosi se na rječnik koji korisnik koristi kada pretražuje. Teoretičar Dagobert Soergel smatrao je kako je jamstvo uporabe iznimno važno jer je usmjereno korisniku. Strukturalno jamstvo koristi se u slučaju kada se određeni naziv ne uvrštava u rječnik na temelju nijednog od dva prethodno navedena jamstva. Takvi se nazivi uvrštavaju u rječnik kao rješenje problematice manjka veze u hijerarhiji ili grupiranje određenih naziva. Što je rječnik hijerarhijski kompliciraniji, sadržavati će više naziva koja jamče samo strukturalno jamstvo. Osim kriterija izvora, postoji i kriterij oblika elementa, odnosno dosljednosti kod alternativnih oblika naziva. Normalizirani rječnik dopušta stupnjevanje koje se proteže od jednostavnih nabranjanja do složenih konstrukcija što označava semantičku obradu naziva u svrhu njihovih jasnijih odnosa prema drugim nazivima. U rječniku svaki naziv se povezuje s jednim pojmom, a svaki pojam određen jednim nazivom. Svrha normaliziranja rječnika jest rješavanje problema nejasnoća u prirodnom jeziku. Rječnici koriste leksikone čiji se elementi razlikuju. Leksikoni predmetnih jezika sastoje se od naziva koji označuju riječi ili kombinacije riječi koje kreiraju rječnik predmetnoga područja. Prirodni i predmetni jezici koriste kategorije koje proizlaze iz klasifikacija kako bi organizirali riječi u smislene kategorije, na čemu se temelje sintaktička pravila. Sintetični predmetni jezici, za razliku od enumerativnih, koriste sintaksu. Kategorije unutar predmetnih jezika kreirane su na temelju prirodnog jezika kao što je kategorija osoba u Klasifikaciji s dvotočkom. No u predmetnim

⁸Usp. Feldvari, Kristina. (2014). Okvir za izradu i dizajn tezaurusa za označivanje. Neobjavljena doktorska disertacija. Zadar: Odjel za informacijske znanosti sveučilišta u Zadru. Str. 17. – 154.

⁹Usp. Petr Balog, Kornelija. Nav. Dj.

se jezicima pojavljuju kategorije koje ne proizlaze iz prirodnih jezika, a to su kategorija za mjesto i za kronološko vremensko razdoblje. Visok broj predmetnih jezika ne koristi sintaktička pravila te se oni bitno razlikuju od predmetnih jezika koji ih koriste jer korištenjem sintaktičkih pravila predmetni jezik postaje sličniji prirodnom jeziku. Sličnost se pronalazi u konstrukciji predmetnoga jezika kada se odrednica oblikuje spajanjem naziva prema sintaktičkim pravilima. Unatoč tomu, sintaksa predmetnoga jezika jednostavnija je i skromnija od prirodnog jezika. U nekim se slučajevima sintaksa automatizira, kao što je slučaj u PRECIS-u.¹⁰

3.2. Abecedni predmetni jezik

Kao jedan od predmetnih jezika koji se koriste za sadržajni opis dokumenata, postoje abecedni predmetni jezici koji sadržaj opisuju riječima prirodnog jezika koje se tada redaju kao što sam naziv govori, abecedno. Oni su također i skupovi kontroliranih termina gdje se nalazi abecedni popis deskriptora. Deskriptori se temelje na stručnoj terminologiji određenog predmetnoga područja. Postoji nekoliko podjela abecednih predmetnih jezika, no detaljno će se pojasniti predmetne odrednice i tezaurus.¹¹

3.3. Predmetne odrednice

Predmetna odrednica može biti skupina riječi ili samo jedna riječ, odnosno jezični izraz koji pojašnjava sadržaj dokumenta. Koristi se organizaciju i pretraživanje unutar raznih kataloga i bibliografija. Jezični izraz koji tvori predmetnu odrednicu mora biti kreiran u skladu sa sintaktičkim pravilima.¹² Predmetne se odrednice definiraju i na različite načine kada su u pitanju različiti autori. Mira Mikačić predmetnu odrednicu profilira kao niz, odnosno skup riječi koje služe kao pojmovne oznake te pružaju kratak uvid u predmet cjelokupnog dokumenta ili pojedinih fragmenata dokumenta. Kod profiliranja predmetne odrednice, Mikačić diferencira jedinice predmetne oznake i oznake pojmovne jedinice. Zatim oznake pojmovne jedinice odvaja u oznake individualnih pojmova, oznake općih pojmova, oznake geografskih pojmova i slično, a jedinice predmetne odrednice dijeli na one prema rednom mjestu u predmetnoj odrednici. Njih dijeli na

¹⁰Usp. Svenonius, Elaine. Nav. Dj. Str. 129.

¹¹Usp. Feldvari, Kristina. (2014). Nav. Dj. Str. 147.

¹²Usp. Kolbas, Irena. Načela izrade jezika za predmetno označivanje. // *Suvremena lingvistika* 25, ½ (49/50) (2000), Str. 153-167.

prvu, odnosno vodeću jedinicu i druge ili dodatne jedinice. Iduća autorica koja je definirala predmetne odrednice jest Jadranka Lasić-Lazić. Ona predmetnu odrednicu naziva „indeksnim zapisom dokumenta“ ili „predmetnom oznakom“ te navodi kako je odrednica sažeti primjer dokumenta s izdvojenoga gledišta koje klasifikator izdvaja imajući na umu krajnje korisnike. Zatim iduća definicija predmetne odrednice za potrebe ovog rada jest definicija dviju autorica, Dušanke Štrbac i Mirjane Vujić. One su autorice Pravilnika za predmetni katalog i tamo definiraju predmetnu odrednicu kao elementarni pojam unutar predmetnoga kataloga koji je oblikovan u seriji predmetnih oznaka. Predmetna se oznaka može sastojati od jednog ili više pojma te se terminološki nadzire. Definirane su jednostavne i složene predmetne odrednice. Jednostavne predmetne odrednice su odrednice koje imaju samo jednu oznaku, a složene predmetne odrednice su one koje su sastavljene od više predmetnih oznaka. IFLA svojim Načelima izrade jezika za predmetno označivanje predmetnu odrednicu ponovno definira kao jezični izraz koji služi za definiranje sadržaja dokumenta te se koristi za organizaciju i pretraživanje dokumenata.¹³

3.3.1. Funkcionalnost predmetnih odrednica

Primjena predmetnih odrednica u stvarnosti te njihova funkcionalnost prikazati će se na temelju primjene pravila za oblikovanje i primjenu jezika za predmetno označivanje, odnosno načela. Ona se dijele na načela oblikovanja i načela primjene. Načela oblikovanja obuhvaćaju načela jedinstvene odrednice, sinonimije, homonimije, semantičko načelo, sintaktičko načelo, načelo dosljednosti, imenovanja, predložka te korisničko načelo. U radu će se prikazati primjena načela jedinstvene odrednice te semantičko i sintaktičko načelo. U načela primjene ulazi načelo politike predmetnoga označivanja te posebno načelo odrednica te će se u radu prikazati primjena oba načela. Primjena tih načela prikazana će biti u odabranim sustavima, odnosno tri knjižnica na tri različitim jezika. Ustanove koje će se koristiti kao primjer jesu Njemačka knjižnica i pravilnik RSWK (*Regeln für den Schlagwortkatalog*, 1991.), Nacionalna knjižnica Portugal i pravilnik SIPORBASE (*Sistema de Indexação em Português. Manual, 3rd ed., 1998.*) te Norveška Središnja knjižnica iz Osla (*Emneordskatalogisering: forslag til norsk standard / Ellen Hjørstæter, 1990.*)

Načelo jedinstvene odrednice odnosi se na promišljanje vezano uz složene predmetne odrednice. Pitanje je trebaju li se odvojiti na odrednicu i pododrednicu ili se treba voditi sintaktičkim načelom. Njemačka Nacionalna knjižnica koristi odrednice koje nastaju na temelju teksta samog dokumenta pa će tom logikom odrednica za dokument koji govori o Washingtonu biti *Washington*, a ne *United*

¹³Usp. Feldvari, Kristina. (2014). Nav. Dj. Str. 21.

States of America(SAD). Nacionalna knjižnica u Portugalu koristi se nazivima iz prirodnog jezika dok se Norveška Središnja knjižnica iz Osla referira na priručnik E. Hjørstæter te iznose problem sinonima te vodećeg naziva.¹⁴

U organizaciji informacija ustanove koriste semantičko načelo kako bi postavile hijerarhiju te istovjernosti i koordinaciju. Njemačka knjižnica koristi pojmove kao što su *vidi i*; kao što je primjerice *Učenje vodi i: Poučavanje* te ukazuju na prvi viši i niži hijerarhijski pojam. U Portugalu SIPORBASE donosi nešto jasnije definicije popraćene primjerima kao npr. *Antibiotici; Lijekovi (viši pojam), ili: Klasična glazba; Glazba (viši pojam)*. Norveška Središnja knjižnica u svojim sedam vrsta asocijativnih odnosa nudi odgovor na problematiku polihijerarhijskog odnosa gdje se upućuje na sve odnose npr. *Klavirska glazbala vodi: Piano, i Žičana glazbala vodi: Piano*.¹⁵

Sintaktičko načelo odnosi se na uređivanje predmetnih odrednica. Njemačka knjižnica ima akuratan sustav u kojem koriste pododrednice, najviše pet, kada se sadržaj ne može pravilno pojasniti jednom odrednicom npr. studiju nordijske recepcije njemačke barokne književnosti, predmetnice su *Barok / Književnost / Njemačka / Recepcija / Nordijske zemlje / Povijest 1600.1800*. Portugalska Narodna knjižnica koristi podrobna pravila popraćena primjerima od kojih je najkorisnije njihovo pravilo slaganja pododrednica. Na prvom je mjestu glavna odrednica, zatim tematska, zemljopisna, vremenska te pododrednica oblika npr. *Turizam . Algarve (Portugal).1980 . <Statistički podaci>*. U slučaju da se zemljopisna pododrednica odnosi na dvije lokacije, svaka od njih dobiva svoju odrednicu npr. *Edukacija umirovljenika –Zagreb(Hrvatska) , Edukacija umirovljenika – Osijek(Hrvatska)*. Norveška Središnja knjižnica kod kreiranja predmetnih odrednica koristi oznake poput onih iz UDK ili DDC u slovnom obliku npr. *Crkve. Restauriranje ili Zoologija . Povijest*.¹⁶

Što se tiče načela primjene to su načelo politike predmetnoga označivanja te posebno načelo odrednica. Politike predmetnoga označivanja razvijaju politiku indeksiranja kako bi se korisnicima dokument pravilno predstavio. U Njemačkoj knjižnici svaki bibliografski nezavisan

¹⁴Usp. Kolbas, Irena. Nav. Dj. Str. 157.

¹⁵Isto.

¹⁶Isto.

dokument uključen je u predmetnu obradu te sama knjižnica odlučuje hoće li obrađivati dokumente heterogenog sadržaja i sl. Norveška Središnja knjižnica vodičem koji korisnicima pokušava približiti predmetno označivanje. Vodič se sastoji od uputa, sinonim te raznih tumačenja. Posebno načelo odrednica odnosi se na važnost koju ima ispravnost jezika koji se koristi kod predmetnoga označavanja. Predmetne bi odrednice svojim obujmom trebale sadržajno odgovarati dokumentu. U Njemačkoj knjižnici one moraju biti što specifičnije kako bi se pravilno odredio sadržaj dokumenta. Identično pravilo koriste i Nacionalna knjižnica Portugala te Norveška Središnja knjižnica iz Osla.¹⁷

3.3.2. Library of Congress Subject Headings

Library of Congress Subject Headings (LCSH) kontrolirani je rječnik predmetnih odrednica kojeg održava američki Library of Congress nastao 1898 godine. Neizostavan su dio bibliografske kontrole koja je ključna kod organizacije informacija te se odnose na svu građu unutar informacijske ustanove. Sastoji se od otprilike 270 000 predmetnih odrednica te 490 000 unakrsnih uputnica. Njegovi su termini većim dijelom točno prevedeni i prilagođeni standardnom hrvatskom jeziku. Uz brojnu dokumentaciju koju pruža, odobreni zapisi dolaze sa uputama uz pomoć kojih je moguće stvoriti složene odrednice. LCSH prihvaćen je i primjenjuje se u informacijskim ustanovama širom svijeta na razna predmetna područja.¹⁸

LCSH Primjeri

Djelo: Ljubavi razlike : tekstualni subjekt u hrvatskoj ljubavnoj lirici 15. Stoljeća

Glavni opći pojam : Pjesništvo, Ljubavno;

Dodatna vremenska odrednica : 15. stoljeće;

Dodatna zemljopisna odrednica : Hrvatska;

Predmetna odrednica: Pjesništvo, Ljubavno – 15. stoljeće – Hrvatska¹⁹

Djelo: Leksikon Bitke kod Gettysburga

¹⁷Isto.

¹⁸Usp. Library of Congress. URL: <http://id.loc.gov/authorities/subjects.html> (2017-08-12)

¹⁹Usp. Sekne, Melanija. Predmetne odrednice u području književnosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3 (2015.), Str.391. – 414.

Glavni opći pojam: Gettysburg, Bitka kod;

Dodatna geografska odrednica: Pennsylvania – Gettysburg;

Dodatna vremenska odrednica: 1863.;

Dodatna formalna odrednica: leksikon;

Predmetna odrednica: Gettysburg, Bitka kod – Pennsylvania – 1863. - Leksikon²⁰

Djelo: Enciklopedija španjolskih renesansnih pisaca

Dodatna formalna odrednica: enciklopedija;

Dodatna odrednica pravca: renesansa;

Dodatna zemljopisna odrednica : Španjolska;

Predmetna odrednica: Književnost – renesansa – Španjolska - Enciklopedija²¹

3.3.3. MeSH

Medical Subject Headings (MeSH) kontrolirani je i opsežan rječnik koji služi za sadržajnu obradu, indeksiranje i pretraživanje dokumenata iz biomedicine i zdravstva. Prvo izdanje izlazi 1960. godine. Deskriptori unutar rječnika posloženi su hijerarhijski po abecedi. Podaci iz 2011. godine kažu kako MeSH „sadržava 26.142 deskriptora, više od 177.000 nedeskriptora te više od 199.000 dopunskih pojmova“.²² Svoju kvalitetu MeSH jamči time što se koristi na međunarodnoj razini, a od 1997. dostupan je besplatno online. Nastao je na temelju konkretnog praktičnog rada u struci informatologije i biomedicine te se na temelju toga i razvija. Strukturu MeSH-a čine predmetne odrednice, pododrednice te dopunski pojmovi. Redovno kontrolira stare pojmove kao i uvođenje

²⁰Usp. Purgarić-Kužić, Branka. Faceted application of subject terminology (fast): nova stremljenja u predmetnom označivanju mrežne građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, ¼ (2009), Str. 64. – 74.

²¹Isto.

²²Usp. Škorić, Lea. Tezaurus Medical Subject Headings: MeSH// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4 (2011), Str.96. – 114.

novih. Tijekom godina se širi pa je tako od 2002. godine dostupan u XML formatu, a od 2009. u MARC formatu.²³

MeSH Primjeri

Djelo: Povijest operacije prsišta

Predmetna odrednica: operacija, prsište;

Pododrednica: povijest;

Predmetna odrednica: Operacija, prsište – povijest²⁴

Djelo: Štetni učinci transplantacije srca

Predmetna odrednica: transplantacija, srce;

Pododrednica: štetni učinci;

Predmetna odrednica: Transplantacija, srce – štetni učinci²⁵

Djelo: Posljedice korištenje droge na bubrege

Predmetna odrednica: bubreg;

Pododrednica: posljedica korištenja droge;

Predmetna odrednica: Bubreg – posljedica korištenja droge;²⁶

3.3.4. Predmetna obrada djela područja filmske umjetnosti

U ovom dijelu rada opisati će se predmetna obrada građe iz područja filmske umjetnosti u Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Obraditi će se i problematika do koje dolazi tokom

²³Isto.

²⁴Isto.

²⁵Usp. Medical Subject Headings. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/68016027> (2017-08-27)

²⁶Usp. Medical Subject Headings. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/68007668> (2017-08-27)

predmetne obrade te će se prikazati neka od rješenja NSK predmetnoga sustava i LCSH. NSK započinje s predmetnom obradom građe 1997. godine što je rezultiralo kvalitetnijim i bržim pretraživanjem knjižnične građe. Sustav predmetne obrade od tada se razvija pa je tako 2004. godine usvojen Pravilnik za izradu predmetnih kataloga, a od 2010. godine za oblikovanje predmetnih odrednica koriste LCSH. Od 2013. godine korisnicima je omogućeno pretraživanje na hrvatskom i engleskom jeziku. Filmska građa u NSK nalazi se u sklopu Odjela Hrvatskoga filmskog arhiva HDA, odnosno Hrvatska kinoteka. Upravo je ona odgovorna za čuvanje filmske građe te je jedan od svega nekoliko arhiva filmske građe koji ima zakonsko pravo na kopiju svakog uvezenog filma. Kod predmetne obrade građe knjižničari koriste građu referentne zbirke tj. Filmske enciklopedije i leksikone. U nedostatku informacija knjižničari se koriste i online izvorima kao što je IMDb-movies te Wikipedia. Zbog kompleksnosti područja, filmska umjetnost često nosi probleme kod predmetne obrade no takva se građa u NSK obrađuje prema već određenim pravilima te LC sustavom predmetne obrade. Uz te sustave postoji još nekoliko rješenja kod sadržajne obrade. Jedno su zahtjevi da se katalog uvelike izmjeni što ne bi poboljšalo pronalazak građe. Drugo rješenje proizlazi iz kompliciranog nazivlja u filmskoj umjetnosti. Predmetna odrednica kinematografija polazna je kada se obrađuje filmska građa. Na nju se nastavljaju odrednice filmska umjetnost, filmska tehnika i filmska industrija. Iz te tri predmetne odrednice hijerarhijski se dalje nižu ostale odrednice. One se ne kreiraju „unaprijed“ već kada u praksi ona postane nužna. Pojam film ne pojavljuje se kod kreiranja odrednice jer sa sobom nosi previše značenja pa tako samo u filmskom leksikonu postoji devet različitih tumačenja tog pojma. U LCSH temeljna odrednica jest motion pictures i ona se koristi kod predmetne obrade dokumenata koji se odnose na filmove općenito. Za tehnički aspekt filma koristi se odrednica cinematography. Kod oblikovanja odrednica postoje razlike između NSK sustava i LCSH. Kod normativnog zapisa odrednice kinematografija u NSK nije dopuštena geografska oznaka te se stoga za posebne dokumente koriste odrednice u pridjevskom obliku kao što je npr. *francuska kinematografija*. Odnosi se na jednu narodnu kinematografiju. Oblikovanje odrednica pomoću inverzije pridjeva koristi LCSH. Dakle odrednica s geografskom oznakom glasila bi motion pictures – Spain. To je elementarna razlika između NSKPS i LCSH sustava za predmetno označavanje. Kada je u pitanju uži geografski pojam odrednice se oblikuju na idući način:

NSK: Španjolska kinematografija – Barcelona;

LCSH: Motion pictures – Spain – Barcelona;

Kod predmetne obrade djela iz filmologije tj. teorije o filmu u NSK koristi se odrednica teorija filma, dok se kod LCSH koristi odrednica Motion pictures kao osnovna kategorizacija sadržaja.²⁷

Tablica 1. Primjer NSK i LCSH predmetne obrade djela filmologije

Autor	Andrew, Dudley James
Naslov	The major film theories : an introduction
Predmet NSK	Teorija filma – povijest
Predmet LCSH	Motion pictures - Aesthetics

3.4. Tezaurus

Kada govorimo o predmetnim jezicima, bitna stavka je i tezaurus. Pojam tezaurus kroz povijest poprimao je razna značenja, no u njegovom današnjem prvi ga je iskoristio Brunetto Latini u enciklopediji *Li Livri Dou Tresor*. Postoji mnogo definicija tezaurusa. ISO 2788. 1986. – Smjernice za izradbu i razvoj jednojezičnih tezaurusa definiraju ga kao sredstvo pomoću kojeg se termini iz prirodnog jezika prilagođavaju predmetnoj obradi dokumenata.²⁸ Tezaurus se definira kao nadzirani te dinamičan rječnik naziva koji su semantički i generički povezani te služi za predmetnu obradu dokumenata. Anićev rječnik hrvatskog jezika tezaurus promatra s dva aspekta. Lingvistički aspekt je taj da je tezaurus jezično blago, a informacijski aspekt govori da je to rječnik naziva grupiranih po sličnosti.²⁹ Tezaurus kao takav razvija se 50-ih godina 20.stoljeća uz pomoć bušenih i optičkih kartica. U početku je služio za predmetno označavanje i pretraživanje. Prvi tezaurusi koji su široko korišteni bili su Tezaurus ASTIA deskriptora čiji je autor Ministarstvo obrane SAD-a te Kemijsko inženjerski tezaurus čiji je autor Američki institut kemijskog inženjeringa. U svakom od tezaurusa deskriptori su abecedno poredani.³⁰ Pravila koja se od 2008.godine do danas koriste kod izrade tezaurusa su ISO 25964-1:2011 i ISO 5963:1985.

²⁷Usp. Gornik, Andrea. Predmetno označivanje građe područja filmske umjetnosti i kinematografije u Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/3(2014), Str. 343-361.

²⁸Usp. Feldvari, Kristina. Nav. Dj. Str. 130.

²⁹Usp. Anić, Vladimir. Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber, 2003. Str. 1589.

³⁰Usp. Feldvari, Kristina. (2014). Nav. Dj. Str. 132.

Današnji teraurusi nisu opći već su strukturirani za pretraživanje.³¹ Korisnik tezaurusa mora biti predmetni stručnjak koji onda predmetno označava sadržaj kao knjižničar ili je pak krajnji korisnik pa ga koristi za daljnje istraživanje. Dakle, kako osobe koje se služe tezaurusom mogu imati različite ciljeve postoje dvije vrste tezaurusa: tezaursus za krajnje korisnike i tezaursus za označavanje. Tezaursus za označavanje koriste se kod predmetnoga označivanja i pretraživanja. Ne sastoji se od brojnih termina, a temelji se na ručno prijekoordiniranim sustavima. Ograničen je broj unakrsnih uputnica. Tezaursusi za krajnje korisnike su poslijekoordinirani te se sastoji od svih termina u OPAC-u knjižnice. Za razliku od tezaurusa za označavanje, ovaj tezaursus ima opsežan ulazni rječnik.³² Prema autorici Ubraniji J. tezaursus može biti: jednojezični tezaursus, višejezični tezaursus, izvorni tezaursus, ciljani tezaursus, makro tezaursus, mikro tezaursus, specijalni tezaursus, fasetni tezaursus, tezaursus s vodećim izrazima te tezaursus bez vodećih izraza.³³ Kod izrade tezaurusa brojna literatura navodi sljedeće korake:

1. Analiza literature
2. Prikupljanje riječi iz literature
3. Oblikovanje deskriptora
4. Organizacija deskriptora³⁴

Prvi korak nije tehničke prirode već se odnosi na ispitivanje korisnika tezaurusa i njihove potrebe. Iduća tri koraka tehničke su naravi i odnose se na konkretnu izradu tezaurusa. Dakle određuje se svrha tezaurusa, zatim se deskriptori oblikuju u kontroliranoj okolini te se oni naposljetku organiziraju. Tehničke korake izrade tezaurusa definirao je Shearer, a oni su:

1. skup prirodnih riječi,
2. grupiranje sinonima,
3. kreiranje deskriptora,
4. organizacija faseta,
5. popunjavanje praznina novim deskriptorima,

³¹Usp. Leščić, Jelica. O tezaurusu: načela, izradba, struktura: pregled. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 44, 1/4(2001); Str. 172. – 181.

³²Usp. Feldvari, Kristina. (2014). Nav. Dj. Str. 136.

³³Usp. Leščić, Jelica. Nav. Dj. Str. 175.

³⁴Usp. Feldvari, Kristina. (2014). Nav. Dj. Str. 141.

6. notacije,
7. veze među deskriptorima,
8. abecedno kazalo,
9. abecedni prikaz.

Za bolje razumijevanje kod korištenja teazaurusa općenito se koriste ovi simboli:

Tablica.2. Opći simboli u tezaursu³⁵

BT (broader term)	Nadređeni, širi pojam
NT (narrower term)	Podređeni, uži pojam
BTG (broader term generic)	Nadređeni generički pojam
BTP (broader term partitive)	Nadređeni partitivni pojam
NTG (narrower term generic)	Podređeni generički pojam
NTP (narrower term partitive)	Podređeni partitivni pojam
RT (related term)	Srodni pojam
USE	Uputa za sinonim-sinonim
UF (used for)	Uputa za deskriptor-sinonim
UFC (used for combination)	Uporabi za kombinaciju pojmova

Razlikujemo dva pristupa kod izrade teazaurusa. Kod prvog postoji odbor stručnjaka koji izrađuje listu termina i vrste odnosa među njima. U prvom se pristupu razlikuju metoda „gore prema dolje“ i „dolje prema gore“. Kod prve se metode definira najširi pojam te se na temelju njega definiraju uži pojmovi, dok se kod druge metode koriste termini koji se koriste u dokumentu. Drugi pristup izrade teazaurusa naziva se empirijskim te u njega ulaze dvije različite metode, deduktivna i induktivna. Kod deduktivne metode koriste se prirodni izrazi iz samog dokumenta, no ne postoji nikakva kontrola niti uspostavljanje veza dok se ne prikupi dostatan broj izraza. Induktivna metoda podrazumijeva biranje termina koji se onda uvrštavaju u rječnik s tim da se kontrola vrši od samog početka. Temelj svakog teazaurusa su deskriptori koje on koristi stoga su kriteriji odabira deskriptora veoma bitni. Kriteriji podrazumijevaju birati one termine koji stoje ispred isključivo jednog pojma, u tezaursu ne smije postojati dva istoznačna deskriptora niti deskriptori koji su kvazisinonimi. Zatim bi trebalo analizirati već postojeće tezaurse određenog polja kako bi se

³⁵Usp. Leščić, Jelica. Nav. Dj. Str. 179..

definirali istoznačni pojmovi određenih deskriptora. Također, tezaurus ne treba zatrpavati pojmovima koji su previše detaljni te se za njih pretpostavlja da se neće koristiti. Ne preporučuje se korištenje polisema te oblik deskriptora mora odgovarati formalnim zahtjevima norme. Što se tiče oblikovanja tezaurusa ključno je da on posjeduje abecedno kazalo deskriptora i nedeskriptora, sustavno kazalo deskriptora i na početku uvod. Eventualno se u tezaurusu nalaze i hijerarhijsko kazalo i kazalo složenih deskriptora.³⁶

3.4.1. Primjeri ERIC tezaurusa

Education Resources Information Center (ERIC) mrežna je i digitalna knjižnica znanstvenih i obrazovnih radova. Misija ERIC-a pružiti je izvore podataka istraživačima te široj javnosti u obliku bibliografskih podataka ili baza podataka s cjelovitim tekstovima. Pruža pristup preko 1 500 000 bibliografskih zapisa iz raznih časopisa te obrazovnih publikacija te ta baza svaki dan raste. Ključni dio ERIC baze jest siva literatura koju posjeduje koja je dostupna u PDF formatu. Započela je s radom 1996. godine, a uključuje publikacije kao što su članci iz časopisa, knjige, sinteze istraživanja, disertacije te druge obrazovno -edukacijske materijale.³⁷ Jednostavno pretraživanje ove baze osigurano je popisom odabranih deskriptora. Primjeri ERIC tezaurusa za pojmove informacijski centri, knjižničari te intelektualno vlasništvo temelje se na nadređenom pojmu (BT), podređenom pojmu (NT) te srodnim pojmovima (RT).

Information Centers

Scope Note: [Facilities or programs that provide a variety of information services](#)

Category: [Information/Communications Systems](#)

 [Search collection using this descriptor](#)

Broader Terms

[Information Sources](#)
[Resource Centers](#)

Narrower Terms

[Career Centers](#)
[Clearinghouses](#)

Related Terms

[Community Information Services](#)
[Computer Centers](#)
[Education Service Centers](#)
[Information Dissemination](#)
[Information Networks](#)
[Information Services](#)
[Library Services](#)

³⁶Usp. Feldvari, Kristina. Nav. Dj. Str. 146.

³⁷Usp. 50 years of ERIC. (2017-13-08) URL: https://eric.ed.gov/pdf/ERIC_Retrospective.pdf

Slika 1. Primjer ERIC tezaurusa pojam informacijski centri³⁸

Tablica 3. Primjeri ERIC tezaurusa za pojam informacijski centri³⁹

BT: informacijski izvori, resursni centri	RT: knjižnične usluge, računalni centri, informacijske usluge, informacijska mreža,
NT: klinički zavod, zavod za zapošljavanje	diseminacija informacija, društveno-informacijski centri

Librarians

Category: [Information/Communications Systems](#)

 [Search collection using this descriptor](#)

Broader Terms

[Information Scientists](#)

[Library Personnel](#)

Narrower Terms

N/A

Use this term instead of

[Head Librarians \(2004\)](#)

[Medical Record Librarians \(1969 1980\)](#)

[Reference Librarians](#)

Related Terms

[Librarian Attitudes](#)

[Librarian Teacher Cooperation](#)

[Libraries](#)

[Library Associations](#)

[Library Education](#)

[Library Schools](#)

[Library Science](#)

[Media Specialists](#)

Slika 2. Primjer ERIC tezaurusa za pojam knjižničari⁴⁰

Tablica 4. Primjeri ERIC tezaurusa za pojam knjižničari⁴¹

BT: informacijski stručnjaci, knjižnično osoblje	RT: udruge knjižničara i učitelja, knjižnice, udruge knjižničara, obrazovanje knjižničara, školske knjižnice, informacijska znanost,
NT: /	medijski stručnjaci

³⁸Usp. ERIC Institute of education sciences. URL: <http://eric.ed.gov/> (2017-08-13)

³⁹Isto.

⁴⁰Usp. ERIC Institute of education sciences. URL: <https://eric.ed.gov/?qt=Librarians&ti=Librarians> (2017-08-27)

⁴¹Isto.

Intellectual Property

Scope Note: Expressions or results of mental activity (especially such things as literary, artistic, or scholarly creations, research designs, etc.) for which one has a legal right to own, use, reproduce, or sell

Category: [Information/Communications Systems](#)

 [Search collection using this descriptor](#)

Broader Terms

[Ownership](#)

Narrower Terms

[Copyrights](#)

Use this term instead of

[Inventions \(2004\)](#)

[Ownership of Ideas](#)

[Patents \(2004\)](#)

Related Terms

[Discovery Processes](#)

[Duplication](#)

[Legal Responsibility](#)

[Open Source Technology](#)

[Plagiarism](#)

[Research Utilization](#)

Slika 3. Primjeri ERIC tezaurusa za pojam intelektualno vlasništvo⁴²

Tablica 5. Primjeri ERIC tezaurusa za pojam intelektualno vlasništvo⁴³

BT: vlasništvo	RT: umnožavanje, zakonske obveze, tehnologija slobodnog pristupa, plagijarizam
NT: autorsko pravo	

3.5. Klasifikacijski predmetni jezici

Informacija kao podatak koji za korisnika predstavlja određeno znanje lakše dolazi do korisnika ako se klasificira. Klasifikacija je proces uređivanja pojmova koje se grupiraju po određenim obilježjima. Identitet skupine u kojoj se nalaze pojmovi dobiva se kroz upravo ta zajednička obilježja. Klasifikacija može imati različite svrhe stoga razlikujemo klasifikacije za pretraživanje i znanstvene klasifikacije. Klasifikacija za pretraživanje sastoji se od klasifikacije dokumenata kao jednim od pomagala za identifikaciju informacije dok se znanstvena klasifikacija odnosi na organizaciju fenomena prirodnog svijeta. Služi kao pomagalo za sistematsko proučavanje te kao temelj određenih predmetnih vodiča. Klasifikacijske skupine mogu sadržavati razne pojmove kao što su fizičke stvari, aktivnosti, procesi ili apstraktne ideje. One se dalje dijele u manje skupine sve

⁴²Usp. ERIC Institute of education sciences. URL: <https://eric.ed.gov/?qt=information+center&ti=Intellectual+Property> (2017-08-27)

⁴³Isto.

dok je takva podjela moguća.⁴⁴ Obilježja klasifikacijskih jezika jesu oznake odnosno simboli koji predstavljaju predmetne skupine. Klasifikacijski sustavi realiziraju se u praksi kroz klasifikacijske sheme. Klasifikacijske sheme mogu biti specijalne, odnosno kreirane za specifično predmetno područje ili opće, odnosno obuhvaćaju sva predmetna područja podjednako. Sastoje se od glavnih i pomoćnih tablica, notacija i abecednih kazala. Enumerativna se klasifikacija u shemama temelji na prethodno određenim predmetnim područjima koja imaju hijerarhijsku strukturu. Fasetna klasifikacija temelji se na organizaciji pojmova u niz faseta te kombinacijom jednostavnih pojmova u složene oznake. Enumerativne klasifikacije jesu Klasifikacija kongresne knjižnice (LCC), Deweyeva decimalna klasifikacija (DDC) te polovično Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK), a fasetne su Klasifikacija s dvotočkom (CC) i Blissova bibliografska klasifikacija (BD i BC2).⁴⁵

3.5.1. Deweyeva decimalna klasifikacija

Klasifikacija nastaje 1873. godine za potrebe knjižnice Amherst College. Autor klasifikacije je Melvil Dewey koji nacrt svoje klasifikacije objavljuje 1876. u zborniku radova pod nazivom „Public Libraries in the United States of America“ odnosno „Javne knjižnice u Sjedinjenim Američkim Državama“. Te se iste godine obavljuje i prvo tiskano izdanje Deweyeve decimalne klasifikacije. Najbitnija sastavnica ove klasifikacije jest njeno predmetno kazalo u kojemu se po abecedi pojavljuju pojmovi koji su kontekstualizirani. Kazalo ove klasifikacije također uključuje razne upute i popis sinonima. DDC koristi se na međunarodnoj razini te je najčešće korištena od svih postojećih klasifikacija. Prevedena je na tridesetak jezika te se koristi u 135 države. Unutar DDC nalazi se 10 kategorija koje svojim opsegom pokrivaju ukupno znanje. Kategorije se dalje dijele na deset odjeljaka, a ti odjeljci onda u deset sekcija.⁴⁶

Primjeri DDC

Glavne kategorije podijeljene su i označene na idući način :

⁴⁴Usp. Tadić, Katica. Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. 1993. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm> (2017-08-13)

⁴⁵Usp. Univerzalna decimalna klasifikacija: hrvatsko džepno izdanje. Zagreb: Naklada Nedičko Dominović, 2003. Str. 6. – 22.

⁴⁶Usp. Dewey, Melvil. Dewey Decimal Classification and Relative Index, DDC 20. Albany, New York: Forest Press; 1989. Str. 26

- 000 Općenito

- 100 Filozofija, parapsihologija i okultizam, psihologija

- 200 Religija

- 300 Društvene znanosti

- 400 Jezikoslovlje

- 500 Prirodne znanosti, matematika

- 600 Tehničke znanosti (primijenjene znanosti)

- 700 Umjetnost i rekreacija

- 800 Književnost i govorništvo
- 900 Geografija, povijest i pomoćne znanosti.

Glavne se kategorije numeriraju brojevima od 0 do 9 na prvom mjestu. Drugo mjesto označuje odjeljke, a treće sekcije. Tako primjerice kategorija 600 zastupa tehničke znanosti, odjeljak 630 poljodjelstvo, a sekcija 632 bolesti bilja.

Primjer stručne oznake prikazan je na temelju istraživanja pčela u Italiji.

Pčele 638

.0720 Istraživanja

45 Italija

Oznaka: 638.072045⁴⁷

3.5.2. Univerzalna decimalna klasifikacija

Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK) pripada u opće klasifikacijske sheme koja je veoma detaljna te se koristi kada je potrebno obraditi više ili sva predmetna područja. Vlasništvo je UDK konzorcija koji svake godine izdaje publikaciju čiji prilozi govore o promjenama u UDK. Uz nju dostupna je i baza podataka UDC Master Reference File u kojoj se nalazi oko 61 000 jedinica te se ažurira na godišnjoj razini. UDK oznaka sastoji se od arapskih brojeva te nekoliko simbola. Brojevi su također raspoređeni decimalno što određuje hijerarhiju i redoslijed ulaganja. Što se tiče strukture UDK ona se sastoji od glavnih i pomoćnih tablica. U glavnim tablicama postoji 10 skupina koje se označavaju brojevima od 0 do 9. Skupina pod brojem 4 danas je prazna i služi za slučaj kada se neko od ostalih područja previše proširi za jednu skupinu. Svaka skupina dijeli se dalje i označava se dvoznamenkastim brojevima. Te se oznake nazivaju podskupinama i koriste se za uže pojmove. Pomoćne tablice služe za pojmove koji se mogu naći uz bilo koji pojam iz glavnih tablica. Dijele se na opće i specijalne pomoćne oznake. Opće se odnose na npr. mjesto, rasu, jezik dokumenta, a specijalne se odnose na pojmove koji se javljaju ograničenom nizu područja. Univerzalna decimalna klasifikacija koristi se za potrebe rasporeda na policama, izradu popisa te može biti vodič do jedinica koje nisu fizički entiteti.⁴⁸

Primjeri UDK

Glavne skupine:

- 1 Općenito.Znanosti i znanje.Organizacija.Informacija.Dokumentacija.Knjižničarstvo.
- 2 Filozofija.Psihologija.
- 3 Religija.Teologija.
- 4 Društvene znanosti.Statistika.Politika.Ekonomija.Trgovina.Pravo.Vlada.Folklor.
- 5 [Slobodna skupina]
- 6 Matematika i prirodne znanosti.

⁴⁷Usp. Dewey,Melvil. A Classification and Subject Index for Cataloguing and Arranging the Books and Pamphlets of a Library. The Project Gutenberg, 2004. URL: <http://www.gutenberg.org/files/12513/12513-h/12513-h.htm> (2017-13-08)

⁴⁸Usp. Univerzalna decimalna klasifikacija:hrvatsko džepno izdanje. Zagreb: Naklada Nediljko Dominović, 2003. Str. 6. – 22.

- 7 Primjenjuje znanosti.Medicina.Tehnologija.
- 8 Umjetnost.Rekreacija.Zabava.Sport.
- 9 Jezik.Lingvistika.Književnost.
- 10 Geografija.Biografije.Povijest.⁴⁹

Primjer stručne oznke prikazan na minijaturnoj brošuri o živčanom sustavu na engleskom jeziku.

UDK oznake:

Živčani sustav 611.8

Minijaturni dokument (0.021.6)

Brošura (041)

Engleski jezik=111

611.8(041.021.6)=111

4. Predmetni pristup informacijama na internetu

Devedesetih se godina prošlog stoljeća internet razvija kao medij za komunikaciju, pretraživanje informacija te plasiranje raznih izvora informacija. Ogroman broj novih informacija koje kruže internetom otežale su diseminaciju informacija po svojoj relevantnosti. Rješenje na taj problem nude servisi za pronalaženje informacija. Razlika između pretraživanja, organizacije i prezentacije informacijskih izvora prikazana je u izvještaju europskog projekta DESIRE. Uz metapodatke kao standard za opis elektroničke građe, dolazi i do proučavanja tezaurusa, predmetne obrade i knjižničnih klasifikacija kako bi se unaprijedili mrežni servisi za pronalaženje informacija. Ti se servisi dijele na opće i specijalne. Opći servisi za pronalaženje informacija međusobno se razlikuju, no njihove su karakteristike te da su automatizirani, cilj im je pokriti što veći broj mrežnih stranica te nemaju ciljane korisnike. Općeniti servisi kao što su Yahoo i Google odlično obavljaju svoj posao bez obzira što na traženi upis nude stotine tisuća rezultata. Upiti u ovim servisima mogu se specificirati pomoću Booleovih operatora. Razvojem Dublin Core-a i HTML-a u kodu mrežnog dokumenta unosi se kratak sadržaj te DC metapodaci kako bi se dokumenti

⁴⁹ Isto.

uspješno locirali. Međutim uporaba opisa dokumenata u kodu nije doživjela široku primjenu stoga se mali broj servisa temelji na pretraživanju prema podacima u kodu. Što se tiče specijaliziranih informacijskih servisa oni se također koriste za pronalaženje informacija na internetu, no za razliku od općih servisa selektivni su kada je u pitanju kvaliteta i pouzdanost informacijskih izvora. Često se koriste u profesionalnim zajednicama i orijentirane su na jedno predmetno područje. Indeksiranje mogu provoditi na području cijelog svijeta ili samo određenih zemalja. Kako bi pronađeni izvori bili pregledni i organizirani, ovi servisi koriste neke od klasifikacija kao što su DDC ili UDK. Što se tiče korištenja knjižničnih klasifikacija u mrežnom okruženju, u prilog im idu činjenice da nude precizne odgovore na konkretne upite o određenom predmetnom području te pružaju kretanje kroz pojmove određenog predmetnoga područja. Davanje preciznih odgovora zadovoljava se korištenjem abecedno -predmetnih sustava, dok se kretanje kroz pojmove zadovoljava isključivo korištenjem klasifikacijskih shema. Osim toga, klasifikacijske sheme koriste se i za pretraživanje oznaka i pojmova iz prirodnog jezika koji su povezani s oznakama. Još jedna prednost jest opsežnost rječnika klasifikacijskih sustava. Tako DDC ima više od 20 000 pojmova, a UDK oko 63 000. Široka rasprostranjenost tih klasifikacijskih sustava utječe na to da se oni često reviziraju te jamče svoju kvalitetu brojem korisnika te se koriste na raznim jezicima. Kada se koriste kao metapodaci klasifikacijski pojmovi su precizniji jer ne ovise o prirodnom jeziku. Uloga klasifikacijskih sustava u mrežnom okruženju bila je tema i europskog projekta DESIRE 1995. godine te se na temelju proučavanja zaključilo da su klasifikacijski sustavi najbolje rješenje kada je u pitanju sistematsko pregledavanje i uspostava hijerarhije. Jedna od najvažnijih tehnologija kada je u pitanju klasificiranje mrežnih izvora je razvoj Resource Description Frameworka (RDF). RDF koristi XML umjesto HTML-a kako bi kreirao specifičniji i točniji jezik za opis mrežnih izvora te prepoznaje svaki od elemenata određene sheme. Uz projekte kao što su već spomenuti DESIRE ili SCORPION koji je OCLCov projekt za klasifikaciju mrežnih izvora knjižnične su klasifikacije postale ključne u kvalitetnom opisu mrežnih dokumenata.⁵⁰

5. Rasprava - usporedba klasifikacijskih i abecednih predmetnih jezika

Jedan od načina lociranja dokumenta jest ukratko opisati njegov sadržaj ili ga svrstati u predmetno područje te pretraživanjem po predmetnim pojmovima doći do određenog izvora informacija. Za to se koriste abecedni i klasifikacijski predmetni jezici. Oba predmeta jezika, dakle identificiraju

⁵⁰Usp. Slavić, Aida. Predmetni pristup informacijama na internetu i knjižnična klasifikacija. 2001. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/slavic_2001.htm (2017-08-13)

dokument prema sadržaju tj. predmetnom području kojem pripada. Dokument je prethodno identifikaciji potrebno predmetno označiti. Abecedni predmetni jezici koriste riječi, pojmove i termine iz prirodnog jezika, a klasifikacijski predmetni jezici koriste alfanumeričke kombinacije. Razlikuju se po načinu na koji oblikuju odrednice te oznakama koje koriste. Ispravno sastavljen abecedni predmetni jezik ili tezaurus sastoji se od abecedne i brojčane oznake dok su klasifikacijski jezici popraćeni abecednim kazalom korištenih termina. Tezaurus kao primjer abecednog predmetnoga jezika najprikladniji je za upotrebu u mrežnom okruženju. Bez obzira na razlike cilj obje vrste predmetnih jezika jest učiniti organizaciju i pronalaženje dokumenata jednostavnijim. Shodno tomu, kada će korisnik tek utvrditi točan predmet koji traži korisnije mu je koristiti se abecednim predmetnim jezikom dok klasifikacijski predmetni jezici odrađuju efektivniji posao u pronalaženju specifičnih dokumenata.⁵¹

Tablica 6. Usporedba odrednica abecednih i klasifikacijskih predmetnih jezika

MeSH	UDK	ERIC tezaurus
Djelo: Liječenje raka limfnog sustava	Djelo: Mentalno oboljele samohrane majke	Djelo: Filmske knjižnice
Predmetna odrednica: rak, limfni sustav;	-056.34 Mentalno bolesne, umobolne osobe	Širi pojam: specijalne knjižnice
Pododrednica: liječenje;	-055.52-058.832 Samohrani roditelji	Uži pojam: /
	-055.52-055.2 Majke	Povezani pojmovi: filmografija, film
Predmetna odrednica: Rak , limfni sustav – liječenje	-056.34-055.52-058.832-055.52-055.2	

⁵¹Usp. Aida. A Definition of Thesauri and Classification as Indexing Tools, 28.11.2000. URL: <http://dublincore.org/documents/thesauri-definition/> (2017-08-13)

6. Zaključak

Organizacija informacija postoji od kad je čovjek prvi put nešto zapisao. No porastom broja informacija te pojavom interneta te eksplozijom izvora informacija običnom je korisniku postalo veoma teško pronaći relevantnu informaciju. Predmetni jezici služe kako bi se dokument sadržajno opisao i smisljeno organizirao unutar veće cjeline te samim time lociranje dokumenta postaje jednostavnije. Korisnici su predmetni pristup pretraživanju informacija prepoznali kao najučinkovitiji. Svaki predmetni jezik koristi svoj rječnik. Veoma je bitno da je taj rječnik kvalitetan i da se temelji na nečemu što je mjerljivo. Tri su jamstva na kojima se temelje rječnici. To su jamstvo predloška, jamstvo uporabe i strukturalno jamstvo. Predmetni jezici dijele se na abecedne i klasifikacijske predmetne jezike. Njihovom se analizom dolazi do zaključka da su korisni kod organiziranje i lociranja informacija te da rješavaju probleme za čije su rješavanje prvotno i nastali. Povijesno -teorijskim osvrtom na filozofska promišljanja o informaciji te na koji se način može organizirati dobio se uvid u činjenicu da je prvenstveno potrebno detaljno poznavati problematiku kojim se organizacija informacija bavi. Analizom abecednih i klasifikacijskih jezika može se doći do zaključka da iako su korisni u organizaciji informacija kako bi ih se pravilno njima služilo, korisnik mora biti informacijski stručnjak što često nije slučaj. Običnom korisniku nejasne odrednice i pravila korištenja otežati će pretraživanje informacija stoga ostaje suočiti se s problematikom približavanja predmetnih jezika prosječnom korisniku.

7. Literatura

1. Anić, Vladimir. Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber, 2003.
2. Dewey, Melvil. A Classification and Subject Index for Cataloguing and Arranging the Books and Pamphlets of a Library. The Project Gutenberg, 2004. URL: <http://www.gutenberg.org/files/12513/12513-h/12513-h.htm> (2017-08-13)
3. Dewey, Melvil. Dewey Decimal Classification and Relative Index, DDC 20. Albany, New York: Forest Press; 1989. Str. 26
4. ERIC Institute of education sciences. URL: <http://eric.ed.gov/?> (2017-08-13)
5. Feldvari, Kristina. (2014). Okvir za izradu i dizajn tezaurusa za označivanje. Zadar: Odjel za informacijske znanosti sveučilišta u Zadru.
6. Gornik, Andrea. Predmetno označivanje građe područja filmske umjetnosti i kinematografije u Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/3(2014), 343-361.
7. Kolbas, Irena. Načela izrade jezika za predmetno označivanje. // Suvremena lingvistika 25, ½ (49/50) (2000), Str. 153-167.
8. Leščić, Jelica. O tezaurusu: načela, izradba, struktura: pregled. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 44, 1/4(2001); str. 175.
9. Library of Congress. URL: <http://id.loc.gov/authorities/subjects.html> (2017-08-12)
10. Petr Balog, Kornelija. Organizacija informacija 2. Organizacija informacija 2. Sveučilište J. J. Strossmayer, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti. Osijek, 2016. [Predavanje]
11. Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve: Benja, 2005.
12. Sekne, Melanija. Predmetne odrednice u području književnosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3 (2015.), Str.391. – 414.
13. Slavić, Aida. Predmetni pristup informacijama na internetu i knjižnična klasifikacija. 2001. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/slavic_2001.htm (2017-08-13)

14. Slavić, Aida. A Definition of Thesauri and Classification as Indexing Tools, 28.11.2000.
URL: <http://dublincore.org/documents/thesauri-definition/> (2017-08-13)
15. Škorić, Lea. Tezaurus Medical Subject Headings: MeSH// Vjesnik bibliotekara Hrvatske
54, 4 (2011), Str.96.
16. Tadić, Katica. Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. 1993. URL:
<http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm> (2017-08-13)
17. Univerzalna decimalna klasifikacija:hrvatsko džepno izdanje. Zagreb: Naklada Nedićko
Dominović, 2003
18. 50 years of ERIC. (2017-13-08) URL: https://eric.ed.gov/pdf/ERIC_Retrospective.pdf